

БОЙКА ЦИГОВА
ДЗЕН И НИЕ
ВЪВЕДЕНИЕ

chitanka.info

Животът е страдание.

Причината за страданието е жаждата за съществуване.

Пътят към избавление от страданието е в унищожаването на желанието, страстите и суетата на битието.

Стремежът към освобождаване от всяка зависимост на собственото Аз от кръговрата на емпиричното битие може да доведе до пълно освобождение и спасение (санскр. *нирвана*).

Така в общи линии се формулират четирите основни, свещени истини в будисткото учение на легендарния принц Гаутама Шакиямуни. Отказал се от всички земни радости и блага, този велик индиец проседял седем години под дървото Бодхи (дърво на познанието). И изведнъж, ненадейно, настъпил миг, в който великата Истина озарила освободеното му съзнание. Обладан от състоянието на върховно блаженство, на пълно освобождение от тегобите на битието-страдание, принцът достигнал *нирвана* (санскр. „освобождение“, „покой“). Така постигналият Просветлението Шакиямуни се превръща в Буда, Просветленият.

Будизмът обхваща не само религиозните измерения в живота на едни или други човешки общества. Той е и определен начин на живот, определен комплекс от културни ценности, определено светоусещане. Будисткото учение посочва на хората път към спасението. Този път преминава отвъд света на противоречията, отвъд света, съграден от духовни стремежи, интелектуални различия и скверни страсти.

Богатата философска традиция на будисткото вероучение от най-дълбока древност до днес го превръща в мощен фактор за социокултурно развитие на страните от Изтока. Съществуват два основни клона на будисткото учение — *Хинаяна* (Малка колесница или Тесен кръг на спасението) и *Махаяна* (Голяма колесница или Широк кръг на спасението). В много страни от Далекотоизточния регион — Китай, Япония, Тибет, Непал и др., се разпространява махаянисткия будизъм под формата на множество различни течения и секти.

Сложната миросгледна основа на будистката философия, проникнала и вплетена в митологията и религиозно-мистичните представи на много народи от Изтока, създава теоретична основа за религиозна и културна практика, за внедряване в живота на хората на доктрини, обреди и култове, както и на различни методи за психофизически тренинг и самоконтрол.

Проникването и утвърждаването на Махаяна в Китай (I-II век) е продължителен и труден процес на приспособяване към социалната структура и богатите духовни традиции на китайското общество. Възприемането му като чуждоземна идеология е съпроводено с трансформирането на много будистки принципи и норми и тяхното китаизиране. Ярък пример за това е създаването на будистката езотерична секта *Чан* (яп. *Дзен*), която според традиционната легенда е основана от индийския будистки патриарх Бодхидхарма с пристигането му в Китай в началото на VI век. Названието *Чан* произлиза от санскритското понятие *Дхаяна* (съзерцание, медитация). Превръщането на *чан-будизма* във феномен на китайската култура се свързва с името на шестия чански патриарх в Китай Ено^[1] (638–713), който се противопоставя на традиционния тезис за постигане на просветлението чрез продължителни усилия за концентриран размисъл в процеса на медитирането. Шестият патриарх утвърждава идеята за внезапното озарение като резултат от интуитивен тласък в съзнанието на медитацията. Това внезапно пробуждане, интуитивно озарение, води до висшия миг на познанието, до интуитивно постигнатото Чисто съзнание, което японският *Дзен-будизъм* нарича *сатори*. Идеята за внезапното озарение става основа за по-нататъшното развитие на учението както в неговия китайски вариант *Чан*, така и за силния разцвет на японския *Дзен*.

Дзен, както и *Чан*, е своеобразна трансформация на съзерцателната форма на махаянисткия будизъм, свързана с школата *Мадхаямика*, провъзгласяваща идеята за реално съществуващата Пустота като Абсолют, който е единствената истинска реалност, без опозиции. В понятието *Дзен* се съдържа както самият процес на съзерцание, така и резултатът от този процес върху съзнанието (*сатори*). Последното се постига само посредством пълно елиминиране на себеобраза, на собственото Аз и постигането на Чистото съзнание или Супер-съзнание, наричано още Буда-разум (санскр. *дхармакая*).

Въпросът как да се постигне Истината се решава още от *чан-будизма*, според който Истината е самото Озарение, Просветлението, животът е само илюзорна представа както във времето, така и в пространството. Светът е съвкупност от несубстанционални носители (буд. *дхарма*) — изначални, неизменни субстрати на същности, които

са в непрекъснато движение и са основният закон на Естеството. Техните непрекъснати комбинирания и преструктурирания всеки миг образуват милиони сложни и неповтарящи се структури, а силата, която ги свързва, е *карма* (санскр. „акт“, „действие“). Движението и потокът на *дхармите* образуват човешката същност и личност, а *карма-връзките* определят и формират качествена ѝ организация. Всяко настоящо съществуване на индивида определя следващата си *карма*. Потопяването в *нирвана*, постигането на *сатори* означава погасяване на движението на *дхармите*, успокояването му, постигане на Висшето Познание на Истината. По смисъла на тези разсъждения понятието *Дзен*, обхващащо както самото съзерцание като Път към постигане на Истината — озарение, така и самата истина озарение, може да се идентифицира със самата истина. И въпреки това, или може би тъкмо затова, въпросът „Що е *Дзен*?“ е оставен без конкретен отговор в *дзенбудистката* философия и практика. „Вие питате: Какво е *Дзен*? — пише известният японски будолог Д. Т. Судзуки. — Аз отговарям: *Дзен* е онова, което ви подтиква да зададете този въпрос.“^[2]

Според *дзенбудистката* теория Истината е навсякъде — както във всяко отделно *Аз*, така и във всичко около него. Истината е неделимост на обект и субект, тя е в красотата на цялата природа, в пречистващата радост на всекидневния труд, в изкуството да умееш да живееш, и то сега, в този момент, тъй като няма нито минало, нито бъдеще, а само настояще. За да се овладее изкуството на съществуването, трябва да се преодолее илюзорността на материалния свят и собственото *Аз* да се идентифицира с единственото истинно съществуващо — Пустотата (яп. *ку*). Просветленото съзнание е освободено от всякакви логически разсъждения и мисловни построения.

Дзенбудизмът изработва сложна система от различни методи за стимулиране на съзнанието към внезапното прозрение, които се превръщат в практика за психотренинг и психофизичен самоконтрол. Един от тези методи или средства за активизиране на умствената дейност е решаването на парадоксални задачи (кит. *гунан*, яп. *коан*), загадки или въпроси, чийто смисъл и решение са извън обикновената логика. Тези своеобразни тестове, поставени като препятствие пред разума, съдържат в себе си началния мотив на Просветлението. Те предполагат интуитивното разбиране на скрития дълбоко под

парадоксалната външна форма смисъл. *Коан* исторически се свързват с дзенските диалози *мондо*, които са също важен момент за подготовка на посветения в търсенето на Истината. *Коан* са ключови елементи при обмена на парадоксални въпроси и не по-малко загадъчни по смисъл отговори между учител и ученик. Целта е да се преминат поставените прегради, да се тренира интуитивното мислене на ученика в очакване на внезапния тласък на съзнанието към Просветление.

Една от четирите максими на традицията *чан-дзен* отхвърля вербалността от пътя към Просветлението на съзнанието. Едновременно с това утвърждава *коан* като един от основните методи с чисто вербален характер. Това противоречие се сменя от философската обосновка на по-различното схващане на ролята на словото (думата) в културния контекст на същата традиция. Съгласно учението *Махаяна сансара* (колелото на раждане и смърт, колелото на битието) и *нирвана* — иманентното и трансцендентното — са тъждествени. При това положение думите престават да се противопоставят на просветленото съзнание като нещо иманентно на нещо трансцендентно. От тук просветеното съзнание може да използва словесния изказ, в който обаче думата не е понятие, а знак, признак на Просветлението. Затова при някои *коан* се употребяват едни и същи думи в противоположен смисъл или пък описват едно и също нещо с коренно противоположни по смисъл думи. Това се обяснява и с целта на метода — да разруши мисловните стереотипи, да реструктурира съзнанието и да го подтикне към интуитивно възприемане на описваното. Интуитивното познание (санскр. *праджня*) се приема и като единствен адекватен източник за разбирането на *коан*.

Отговорите на въпросите се схващали като верни или неверни в зависимост от степента на философска подготовка на ученика. Интересното тук е, че верният отговор на просветления разум може да бъде изказан със същите думи, с които и неправилният отговор на неукия.

Тази книга предлага за пръв път събрани и преведени на български език *коан*. Целта е българският читател да получи обща представа за сложната мисловна техника и особената нагласа на съзнанието, формирали се и развиващи се според хилядолетните традиции на източните култури.

Надяваме се, че книгата ще стане още една стъпка по пътя към единното и единственото според Дзен познание.

К.ф.н. Бойка Цигова

[1] Транскрипциите на имената и термините са дадени според начина, по който се четат на японски език. Бел.ред. ↑

[2] D. T. Suzuki, What is Zen? N.Y., 1971. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.